

AUGUSTIANIE NA STUDIACH W KRAKOWIE W XV WIEKU

1

Historycy średniowiecznego szkolnictwa zgodnie przyznają, że spośród wszystkich założonych w tym okresie zakonów mniszych, kanonickich i żebraczych, największy nacisk na studia położyli mendykanci¹. Misje zewnętrzne i działalność wśród heretyków, duszpasterstwo, kaznodziejstwo, służba inkwizycyjna i posługa biskupia – wszystko to wymagało od braci gruntownego wykształcenia, zwłaszcza w teologii. Stąd właściwie od samego początku swojej działalności wspólnoty te przystąpiły do organizowania systemu szkolnego, opartego o rozbudowaną i strukturalnie skomplikowaną sieć szkół klasz-

* Wykaz zastosowanych skrótów znajduje się na końcu tomu, przed spisem treści.

¹ W opracowaniu zachowujemy tradycyjny podział średniowiecznych wspólnot zakonnych na mnichów, kanoników regularnych oraz mendykantów. W najnowszych opracowaniach (także w literaturze polskiej) występuje tendencja do podkreślenia podobieństw w sposobie życia i historycznej ewolucji konwentów mniszych oraz kanonickich i obejmowania ich mianem wspólnot „monastycznych” w odróżnieniu od „czynnych” zakonów żebraczych, zob. M. D e r w i c h, *Monastycyzm benedyktyński w średniowiecznej Europie i Polsce. Wybrane problemy*, Wrocław 1998 s. 22–26 (Acta Universitatis Wratislaviensis No 2019, Historia CXXXV); T e n ż e, *Obserwacje zakonne w stuleciach VII–IX. Uwagi nad kształtowaniem się monastycyzmu średniowiecznego*, w: *Aetas media, aetas moderna. Studia ofiarowane profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa 2000 s. 247–256. Słusznie podkreśla się, że w sensie prawnym były to jednak zakony odrębne, por. A. P o b ó g - L e n a r t o w i c z, *Kanonicy regularni na Śląsku. Życie w śląskich klasztorach kanoników regularnych w średniowieczu*, Opole 1999 s. 18–26.

tornych (konwentalnych i partykularnych) oraz studiów wyższych, związanych z reguły (choć nie w każdym przypadku) na zasadzie afiliacji ze średniowiecznymi uniwersytetami.

Swoim pozytywnym nastawieniem do wiedzy i konieczności jej zgłębiania zakony te różniły się znacznie od wspólnot „starego typu”, które – choć miały za sobą dłuższą lub krótszą tradycję istnienia – do tworzenia szkół przystępowały z wielkimi niekiedy wahaniem i po przezwyciężeniu niechętnego pierwotnie stosunku do studiów i nauki. W literaturze przedmiotu podkreśla się wręcz, że o ile mendiakanci właściwie od początku swojego istnienia budowali własny (to znaczy przeznaczony na swoje potrzeby, oparty o rodzime kadry wykładowców i ujednoczony co do organizacji i programu) system szkół, to inne wspólnoty początkowo wzbierały się przed prowadzeniem studiów i dopiero po pewnym czasie tak modyfikowały swoje ustawodawstwo, że działalność szkolna stawała się normą obowiązującą wszystkie konwenty danej reguły².

W tej sytuacji nie może więc dziwić fakt, że literatura poświęcona działalności szkolnej średniowiecznych *Ordines* jest bardzo nierówna. Spośród wszystkich tak zwanych „zakonów mniszych” najlepiej opracowano do dzisiaj zagadnienia związane ze średniowiecznym szkolnictwem zakonu cystersów³. Kontakty uniwersyteckie innych wspólnot mniszych znamy już o wiele gorzej. Podstawowe prace dotyczące tej kwestii w odniesieniu do benedyktynów koncentrują się wyraźnie na ich związkach z Uniwersytetem Paryskim⁴. Niewiele też

² Zob. J. Leclercq, *Miłość nauki a pragnienie Boga*, tł. M. Borkowska, Kraków 1997 (*Źródła monastyczne*, t. 14); C. Spahr, *Die lectio divina bei den alten Cisterciensern. Eine Grundlage des cisterciensischen Geistesleben*, „Analecta Sacri Ordinis Cisterciensis” 34:1978 s. 27–39; R. Schneider, *Studium und Zisterzienserrorden*, w: *Schulen und Studium im Sozialen Wandel des hohen und späten Mittelalter*, hrsg. J. Fried, Sigmaringen 1991 s. 312–350; L. Iriarte, *Historia franciszkanizmu*, tłum. S. Kafel, A. Zębik, K. Kuklińska, Kraków 1998 s. 169–182; W. A. Hinnebusch, *Dominikanie – krótki zarys dziejów*, w: *Dominikanie. Szkice z dziejów zakonu*, red. A. Babraj, Poznań 1986 s. 111–118.

³ Dokładna charakterystyka badań nad studiami wyższymi cystersów w pracy K. Kaczmarka, *Studia uniwersyteckie cystersów z ziem polskich w okresie średniowiecza*, Poznań 2002.

⁴ H. Denifle, *Das erste Studienhaus der Benedictiner an der Universität Paris*, „Archiv für Literatur – und Kirchengeschichte des Mittelalters” 1:1885 s. 570–583; J. E. Sullivan, *Studia Monastica: Benedictine and Cluniac Monks at the University of Paris 1229–1500*, University of Wisconsin – Madison 1982. W literaturze pols-

wiadomo na ten temat w odniesieniu do kartuzów. Zdaje się jednak, że akurat w ich przypadku skromna liczba interesujących nas opracowań jest wprost proporcjonalna do skali zainteresowań tego zakonu studiami w ogóle. Wiadomo bowiem, że ze względu na przyjętą formułę życia i jego programowe założenia kartuzi nie prowadzili własnych studiów zakonnych i nie zezwalali profesom na podejmowanie nauki na uniwersytetach. Chętnie natomiast przyjmowali w swoje szeregi osoby już wykształcone, wśród których znajdowali się także uniwersyteccy graduaci. W takiej sytuacji nie może dziwić fakt, iż poświęconych kontaktom tego zakonu ze średniowiecznymi „Studiami Generalnymi” nie ma zbyt wiele⁵.

O wiele natomiast lepiej jesteśmy poinformowani o studiach w zakonach kanonickich. W przypadku premonstratensów na przypomnienie zasługuje zwłaszcza dysertacja doktorska J. Johna poświęcona związkom norbertanów z uniwersytetami północno-wschodnich Niemiec oraz obszerne studia tegoż autora o studiach braci na uczelniach w Paryżu, Wiedniu i Ingolstadt. Trzeba też odnotować w tym miejscu liczne prace ojca J. B. Valvekensa poświęcone kontaktom premonstratensów z uniwersytetami w Louvain, Wiedniu, Bazylei oraz Fryburgu Bryzgowijskim⁶.

kiej bibliografię dotyczącą średniowiecznych klasztorów benedyktyńskich zebrał ostatnio M. Derwich, *Monastycyzm benedyktyński*, s. 235–376.

⁵ Większość tych publikacji poświęcona jest związkom kartuzi z uczelniami na terenie Niemiec, zob. S. Lorenz, *Kartuzi i studium*, w: *Kartuzi. Teksty, książki, biblioteki*, t. 1, wyd. S. Lorenz, E. Potkowski, przy współpracy A. Kamler, J. Puchalskiego i J. Soszyńskiego, Warszawa 1999 s. 11–24; D. Martens, *Kartäuser Professoren*, „Analecta Cartusiana 83: 1981 s. 75–87; G. Schlegel, *Universität und Kartäuse. Ehemalige Studenten und Professoren in norddeutschen Kartäusern*, w: *Akten des II. Internationalen Kongresses für Kartäuserforschung in der Kärtause Ittingen*, hrsg. M. Früh, J. Ganz, Ittingen 1993 s. 66–84; G. R. Teewes, *Die Kölner Universität und das Kartäuserkloster im 15. Jahrhundert*, w: *Die Kölner Kartäuse um 1500. Aufsatzband*, Köln 1991 s. 154–168.

⁶ J. John, *The Canons of Prémontré at the Mediaeval Universities of Northeast Germany*, Notre Dame 1959; A. L. Gabriel, *Les Prémontrés dans les Universités médiévales dans l'Allemagne du Nord-Est*, AP 36:1960 s. 5–15; J. John, *The College of Prémontré in Mediaeval Paris*, cz. 1, AP 28:1952 s. 137–171; cz. 2, AP 30:1954 s. 161–177 (uzupełnieniem prac J. Johna o związkach norbertanów ze średniowiecznym uniwersytetem w Paryżu jest rozprawa ojca P. E. Valvekensa, *Le Collège des Prémontrés a Paris au seizième siècle*, AP 16:1940 s. 5–40); J. John, *The Canons of Prémontré at the Mediaeval University of Vienna*, AP 42:1966 s. 48–85; Tenze, *The Canons of Prémontré at the University of Ingolstadt*, w: *Secundum re-*

Najwięcej, rzecz jasna, wiemy o studiach braci ze wspólnot żebraczych. W ich przypadku liczba poświęconych nauczaniu zakonników publikacji jest tak ogromna, że możemy w tym miejscu przypomnieć wyłącznie prace najbardziej aktualne⁷. Podstawową rozprawą przybliżającą struktury szkolne Braci Kaznodziejów jest dzisiaj praca M. M. Mulhahey, w której autorka prześledziła proces kształtowania się i ewolucję systemu szkolnego dominikanów od chwili powstania zakonu do połowy XIV w.⁸ Do fundamentalnych opracowań zagadnień szkolnictwa i kontaktów uniwersyteckich zakonu Braci Mniejszych zaliczyć trzeba obszerną rozprawę B. Roesta, w której autor podjął próbę nakreślenia syntetycznego ujęcia problemu szkół i studiów w zakonie franciszkańskim⁹.

W porównaniu z bardzo licznymi pracami omawiającymi studia dominikanów i franciszkanów znacznie mniej pisano dotąd o średniowiecznym szkolnictwie zakonników ze wspólnot karmelitów¹⁰ oraz augustianów.

gulam vivere. Festschrift für P. Norbert Backmund O. Praem., hrsg. G. Melville, Windberg 1978 s. 343–360; J. B. Valvekens, *Prémontrés inscrits à l'Université de Louvain pendant les années 1453–1485*, AP 22–23:1946–1947 s. 126–132; Tenże, *Prémontrés inscrits aux Universités de Vienne (1377–1658/59) et de Fribourg-en-Breisgau (1656–1806)*, AP 39:1963 s. 351–359. W literaturze polskiej K. Kaczmarek, *Dla dobra konwentu i świeckich. Szkoły w norbertańskim klasztorze św. Wincentego we Wrocławiu w okresie średniowiecza*, NP 89:1998 s. 67–93. O kanonikach regularnych ostatnio A. Pobóg-Lenartowicz, *Kanonicy regularni na Śląsku*, s. 152–156; W. Rozowicz, *Szkola klasztoru kanoników regularnych – augustianów w Kłodzku w średniowieczu*, w: *Klasztor w kulturze średniowiecznej Polski*, red. A. Pobóg-Lenartowicz i M. Derwich, Opole 1995 s. 63–81.

⁷ Najważniejsze prace zebrał ostatnio K. Elm, *Das Studienwesen der Bettelorden, w: Dominikanie w środkowej Europie w XIII–XV wieku*, red. J. Kłoczowski i J. A. Spież, Poznań 2002 s. 150–152.

⁸ M. M. Mulhahey, „*First the Bow is Bent in Study...*” *Dominikan Education before 1350*, Toronto 1998 – tam obszerny wybór starszej literatury przedmiotu.

⁹ B. Roest, *A History of Franciscan Education (c. 1210–1517)*, Leiden – Boston – Köln 2000 (tam bibliografia średniowiecznego szkolnictwa franciszkanów).

¹⁰ Do prac wymienionych przez K. Elma, *Das Studienwesen*, s. 152 należy dodać jeszcze: J. Smet, U. Dobhan, *Die Karmeliten. Eine Geschichte der Brüder U. L. Frau vom Berge Karmel. Von den Anfängen (ca. 1200) bis zum Konzil von Trient*, Freiburg im Breisgau 1981, zwłaszcza s. 56–59 i 83–98; A. Deckert, *Die oberdeutsche Provinz der Karmeliten nach den Akten ihrer Kapitel von 1421 bis 1529*, Rom 1961 s. 75–97 i 338–343; J. Kadlec, *Řeholní generalní studia při Karlové Univerzité v době předhusitské*, „*Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*” 7:1966 z. 2 s. 92–95; L. van Vijmen, *A List of Carmelite*

Najważniejszymi do dziś opracowaniami średniowiecznych szkół augustiańskich są: rozprawy ojców: E. Ypmy oraz A. Zumkellera¹¹, studia E. Kleineidama poświęcone związkom, jakie zakonnicy utrzymywali z uniwersytetem w Erfurcie¹², prace J. Kadlca o praskim klasztorze św. Tomasza i tamtejszym Studium Generalnym zakonu¹³, publikacje F. Rennhofera¹⁴, J. Gavigana¹⁵ oraz F. L. Mikscha¹⁶ dotyczące augustianów nauczających i studiujących w średniowiecznym Wiedniu, a także artykuły G. Subario oraz P. Arconady, w których autorzy scharakteryzowali postaci lektorów augustiańskich wykładających w Bolonii i Oxfordzie¹⁷. Już samo zestawienie tych prac pokazuje, że tematyka studiów augustianów nie wzbudzała takiego zainte-

Licenciates at the University of Paris (1373–1788), „*Carmelus*” 19 z. 2:1972 s. 134–175. Z prac historyków polskich wymienić należy publikacje T. M. Trajdosy, zob. Tenże, *Uzrania karmelitów w Polsce*, Warszawa 1993 s. 181–196; Tenże, *Karmelici trzewickowi w Akademii Krakowskiej w XV wieku*, „*Poznańskie Studia Teologiczne*” 6:1986 s. 291–300.

¹¹ E. Ypma, *La formation des professeurs chez les Ermites de Saint – Augustin de 1256 à 1354*, Paris 1956; A. Zumkeller, *Die Augustinerschule des Mittelalters: Vertreter und philosophisch – theologische Lehre*, „*Analecta Augustiniana*” 27: 1964 s. 167–262; Tenże, *Das Kölner Augustinerkloster und sein Generalstudium im 14. Jahrhundert*, w: *Die Kölner Universität im Mittelalter*, hrsg. A. Zimmermann, Berlin 1989 s. 357–365.

¹² E. Kleineidam, *Die Bedeutung der Augustinereremiten für die Universität im Mittelalter und in der Reformationszeit*, w: *Scientia Augustiniana. Studien über Augustinus, den Augustinismus den Augustinerorden*, Würzburg 1985 s. 395–422.

¹³ J. Kadlec, *Řeholní generalní studia*, s. 82–92; Tenże, *Das Augustiner – Generalstudium bei Sankt Thomas zu Prag in der vorhussitischen Zeit*, „*Augustiniana*” 17:1967 s. 389–401; Tenże, *Das Augustinerkloster Sankt Thomas in Prag vom Gründungsjahr 1285 bis zu den Hussitenkriegen*, Würzburg 1985 s. 50–57; Tenże, *Die Klöster der Eremiten des hl. Augustinus in Böhmen und Mähren*, „*Analecta Augustiniana*” 6:1993 s. 164–182. Na temat studiów augustianów czeskich zob. też ostatnio I. Hlaváček, *Klátery a jejich školství v čechách době předhusitské*, w: *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich i A. Pobóg-Lenartowicz, Opole – Wrocław 1996 s. 244.

¹⁴ A. Rennhofer, *Die Augustiner – Eremiten in Wien*, Würzburg 1956.

¹⁵ J. J. Gavigan, *De doctoribus theologiae O. S. A. in Universitate Vindobonensi*, „*Augustinianum*” 5: 1965 s. 271–364.

¹⁶ L. Miksch, *Der Augustinerorden und die Wiener Universität. Ein Beitrag zu 600 Jahre Universität Wien*, Louvain 1966

¹⁷ G. Subario, *Lo studio di Bologna. Lettori Agostiniani*, „*Bolletino Storico Agostiniano*” 1:1924 s. 185–188; P. M. Arconada, *Los Agustinos en la Universidad de Oxford*, „*Religion y Cultura*” 13:1931 s. 33–49.

resowania jak – bez porównania lepiej rozpoznane – szkolnictwo dominikanów, czy Braci Mniejszych. W porównaniu z nimi literatura poświęcona studiom augustianów ma jednak wielką zaletę – dzięki gruntownym badaniom J. Kadlca znamy dziś dobrze organizację i rolę ośrodka ich nauki w czeskiej Pradze¹⁸. To ważne, gdyż znajomość szkół pozostałych wspólnot mendykanckich na terenie Europy Środkowej jest stosunkowo słaba¹⁹.

2

Zakon augustianów, dawniej zwany wspólnotą augustianów – eremitów²⁰, powstał w połowie XIII w. na terenie Włoch. W roku 1256 papież Aleksander IV połączył ze sobą liczne kongregacje eremickie w jedno nowe zgromadzenie i nadał mu regułę świętego Augustyna, a kilkadziesiąt lat później (1303) Bonifacy VIII uznał augustianów za zakon mendykancki. Początkowo nowa wspólnota rozwijała się bardzo dynamicznie – w pierwszej połowie XIV w. liczyła ona 24 prowincje zamieszkiwane przez około 8 tys. braci. W następnych jednak latach zakon dotknął poważny kryzys. Epidemie, wojny, podziały w Kościele łacińskim – wszystko to miało bardzo negatywny wpływ na rozwój życia zakonnego w ogóle, w tym także na możliwości dalszej ekspansji augustianów²¹.

¹⁸ Zob. przypis 13.

¹⁹ Zob. J. Kłoczowski, *Dominikanie w środkowo – wschodniej Europie i ich kultura intelektualna oraz pastoralna w wiekach średnich*, w: *Dominikanie w środkowej Europie passim*. Odnośnie do augustianów zob. G. Adriányi, *Die Augustiner – Eremiten in Ungarn*, w: *Scientia Augustiniana. Studien über Augustinus, den Augustinismus und den Augustinerorden. Festschrift P. Dr. theol. Dr. phil. Adolar Zumkeller OSA zum 60. Geburtstag*, hrsg. C. P. Mayer, W. Eckermann, Würzburg 1975 s. 719–732 (tutaj zwłaszcza s. 722–723).

²⁰ Stara nazwa *Ordo Fratrum Eremitarum Sancti Augustini* (OESA) została zmieniona w roku 1968 na nową – *Ordo Fratrum Sancti Augustini*. Zob. K. Elm, *Augustiner – Eremiten*, w: *Lexicon des Mittelalters*, Bd. 1, München und Zurich 1980 kol. 1220; Z. Kratochwil, *Augustianie w Warszawie. Kościół i klasztor św. Marcina (1356–1864)*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 7:1994 s. 190 przyp. 1.

²¹ E. Sokołowski, *Augustianie – Eremiti. I. Geneza i dzieje*, w: EK t. 1 kol. 1087–1088. O początkach augustianów i tzw. „wielkiej unii” z roku 1256 zob. A. Kunzelmann, *Geschichte der deutschen Augustiner – Eremiten. Erster Teil. Das dreizehnte Jahrhundert*, Würzburg 1969 s. 11–37.

Wyraźne osłabienie ich aktywności w zachodnich prowincjach zakonu zostało jednak do pewnego stopnia zrekompensowane licznymi w XIV w. fundacjami klasztorów, które powstały na terenie Europy Środkowej. Do tych nowo powstałych konwentów należały także domy augustianów założone w tym okresie czasu na ziemiach polskich. Pierwsze fundacje augustiańskie w granicach Polski dzielnicowej miały miejsce już w połowie XIII w. – powstało wówczas wiele domów augustiańskich na Pomorzu Zachodnim oraz na Śląsku. W stuleciu XIV założono nowe konwenty w Małopolsce, na Mazowszu oraz Litwie. W przeciwieństwie jednak do wcześniej powstałych zakonów żebraczych – dominikanów oraz franciszkanów – augustianie nie utworzyli w okresie średniowiecza polskiej prowincji swego zakonu. Powstałe w wymienionych dzielnicach konwenty przypisano na wiele lat do dwóch prowincji niemieckich: domy z Pomorza Zachodniego oraz Prus włączono do prowincji turyńsko – saskiej, natomiast konwenty z pozostałych dzielnic przyporządkowano do prowincji bawarskiej. Dopiero w roku 1431 tą ostatnią podzielono na kilka mniejszych okręgów, wśród których znalazł się także tzw. „okręg polski”, utworzony z klasztorów małopolskich, mazowieckich oraz ruskich²².

W pierwszych latach po powstaniu zakonu poziom studiów w klasztorach augustiańskich nie był prawdopodobnie zbyt wysoki. Przypomnijmy: wspólnota ta powstała w wyniku połączenia kilku kongregacji eremitów, dla których wartością było odosobnienie, skupienie na modlitwie oraz asceza. Życie czynne i duszpasterstwo nie leżały raczej w orbicie ich zainteresowań, a przypadki podejmowania przez

²² J. Kowalczyk, *Augustianie – Eremiti. III. W Polsce*, w: EK t. 1 kol. 1076–1077. O rozwoju augustianów w średniowiecznej Polsce zob. Z. Kratochwil, *Augustianie w Chojnicach (1356–1819)*, „Rocznik Gdański” 49:1989 s. 23–49; Tejż e, *Augustianie w metropolii lwowskiej od końca XIV do połowy XIX wieku*, „Roczniki Teologiczne” 42: 1995 s. 65–104; Tejż e, *Augustianie w Warszawie. Kościół i klasztor św. Marcina (1356–1864)*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 7:1994 s. 191–216; Tejż e, *Augustianie w Ciechanowie (1356–1864)*, „Studia Płockie” 24:1996 s. 151–166; Tejż e, *Augustianie na Mazowszu (1356–1864)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 69:1998 s. 415–440; R. Stelmach, *Cieplice w XIII wieku – nieudane fundacje augustiańska i jonannicka*, „Rocznik Jeleniogórski” 32:2000 s. 53–58; także A. Kunzelmann, *Geschichte. Dritter Teil. Die bayerische Provinz bis zum Ende des Mittelalters*, Würzburg 1972 s. 51–84; Tenże, *Geschichte. Fünfter Teil. Die sächsisch – thuringische Provinz und die sächsische Reformkongregation bis zum Untergang der beiden*, Würzburg 1974 s. 235–239.

braci posługi słowa były stosunkowo rzadkie²³. Następująca po roku 1256 ewolucja zgromadzenia w kierunku wytyczonym wcześniej przez franciszkanów i dominikanów wymusiła jednak zasadniczą zmianę tego stanu rzeczy. Zlecone wspólnocie nowe zadania – kaznodziejstwo i działalność duszpasterska w środowisku miejskim – zapoczątkowały szybką klerykalizację zakonu, połączoną z budową własnego systemu szkolnego i nawiązaniem bardzo bliskich kontaktów ze środowiskiem uniwersyteckim. Już w latach 60. XIII w. augustianie zakupili grunty w Paryżu w celu budowy tamże klasztoru, który spełniałby rolę ośrodka studiów wyższych. Co ciekawe, w następnych latach bracia kilkakrotnie zmieniali lokalizację swojej paryskiej siedziby i przenosili się coraz bliżej centrum miasta i działającego w jego obrębie uniwersytetu²⁴. Zorganizowane w Paryżu studium przeznaczone było wyłącznie dla studentów teologii. Kierowani doń bracia musieli wcześniej ukończyć naukę w zakresie gramatyki oraz logiki i potwierdzić swoje umiejętności w tych dyscyplinach specjalnym egzaminem. Po jego zaliczeniu zakonnicy byli kierowani do Paryża na pięcioletnie studia teologiczne, w czasie których bracia słuchali wykładów Pisma Świętego oraz *Sentencji* Piotra Lombarda. Ten system studiów został jeszcze w XIII w. przeniesiony do innych ośrodków. W 1287 r. kapituła generalna augustianów zebrana we Florencji zaleciła utworzenie czterech wzorowanych na Paryżu ośrodków nauki na terenie Włoch, a kapituła zwołana w 1290 r. do Regensburga rozciągnęła obowiązek tworzenia ich we wszystkich zdolnych do tego prowincjach zakonu²⁵. Na terenie Europy Środkowej studia takie powstały w XIV w. W 1306 r. kapituła generalna augustianów zebrana w Bolonii zdecydowała o powołaniu *Studium Generale* w Wiedniu i skierowała do niego zakonników z prowincji bawarskiej²⁶; nieco

²³ A. Kunzelmann, *Geschichte der deutschen Augustiner – Eremiten. Erster Teil*, s. 248, gdzie autor stwierdza, iż zaraz po powstaniu zakonu „der allgemeine Bildungsstand im Augustinerorden nicht besonders hoch war”.

²⁴ Tamże, s. 249. O początkach studium augustiańskiego w Paryżu zob. także J. R. Eastman, *Das Leben des Augustiner – Eremiten Aegidius Romanus (c. 1243–1316)*, „Zeitschrift für Kirchengeschichte” 100:1989 s. 318–339.

²⁵ A. Kunzelmann, *Geschichte der deutschen Augustiner – Eremiten. Erster Teil*, s. 251–252.

²⁶ J. J. Gavigan, *De doctoribus theologiae*, s. 273. Tekst ustawy kapituły z Bolonii podaje A. Kunzelmann, *Geschichte. Dritter Teil*, s. 292 przyp. 1117: *Item*

później powstały podobne ośrodki w Erfurcie oraz Magdeburgu – tam z kolei mieli się udawać po naukę augustianie z prowincji turyńsko-saskiej²⁷. W XIV stuleciu uformował się również ośrodek szkolny zakonu przy klasztorze św. Tomasza w czeskiej Pradze²⁸.

Z przedstawionego wyżej bardzo krótkiego zarysu historii zakonu augustiańskiego i procesu kształtowania się jego systemu szkolnego wynika, że klasztory z ziem polskich, które – przypomnijmy raz jeszcze – należały w okresie średniowiecza do prowincji niemieckich miały swoje ośrodki szkolne właśnie na terenie Niemiec. Rodzi się jednak pytanie, czy przełożeni tych klasztorów kierowali do nich swoich zakonników na studia?

Zachowane przekazy źródłowe pozwalają na tak postawione pytanie odpowiedzieć twierdząco, choć należy od razu zaznaczyć, iż skala tych wyjazdów nie była najprawdopodobniej zbyt duża. W XIV w. studiował i wykladał w Paryżu oraz Pradze brat Jan z zachodniopomorskiego Stargardu. Z prośby skierowanej w roku 1366 do papieża Urbana V w sprawie nadania Janowi tytułu doktora teologii wynika, że ten już od trzech lat przebywa we Francji, co pozwala ogólnie datować jego pobyt na studiach tamże na wczesne lata sześćdziesiąte XIV w.²⁹ Z tego samego konwentu pochodził również Augustyn (lub Angelus – Anioł), wykładowca w zakonnym studium w Erfurcie. Funkcję lektora w praskim klasztorze św. Tomasza pełnił też nieco wcześniej (1343) jakiś Jan z Legnicy, augustianin³⁰. Przykłady te, choć jak widać nieliczne, dowodzą jednak, że augustianie z ziem polskich podejmowali już w XIV w. naukowe peregrynacje i wyjeżdżali na studia do Niemiec, Francji oraz Czech. W tej sytuacji należy postawić następne pytanie. Należy się mianowicie zastanowić nad tym, czy na ożywienie ich „misji szkolnej” wywarło jakiś wpływ odnowienie i reforma Uniwersytetu Jagiellońskiego?

diffinimus quod Studium prouincie Bauarie sit deinceps in loco nostro de Vienna eiusdem prouincie, et sit totius ordinis Studium Generale.

²⁷ E. Kleineidam, *Die Bedeutung der Augustinereremiten*, s. 395; R. Walczak, „Protocollon” augustianina – eremity zwanego Angelusem ze Stargardu. *O polsko-pomorskich związkach historiograficznych w średniowieczu*, Poznań 1991 s. 50–58.

²⁸ Zob. prace J. Kadłca wymienione w przyp. 13.

²⁹ A. Zumkeller, *Die Augustinerschule des Mittelalters*, s. 174–175; J. Kadlec, *Das Augustiner – Generalstudium*, s. 396 (nr 12).

³⁰ J. Kadlec, *Das Augustinerkloster*, s. 53–54.

3

Uniwersytet Krakowski został założony w roku 1364, pod sam koniec długiego panowania Kazimierza Wielkiego. Okoliczności jego powstania, a także początkowa działalność studium od wielu lat budzą wśród historyków namiętne spory. Przy wszystkich różnicach w oświetleniu najstarszego okresu działalności uczelni jedno wszakże nie ulega wątpliwości – uniwersytet po śmierci króla podupadł i dopiero w latach dziewięćdziesiątych XIV w. stopniowo reaktywowano jego działalność: najpierw na wydziale „sztuk”, nieco później zaś również na fakultetach wyższych. Wśród tych ostatnich znajdował się także wydział teologii, na którego powstanie dał w roku 1397 swą zgodę papież Bonifacy IX³¹. W starszych opracowaniach podnoszono zasługi stołecznych (krakowskich) klasztorów dla powstania uniwersytetu w ogóle, a dla założenia w nim wydziału teologicznego w szczególności. Zwracano także uwagę na wielką rolę tej uczelni w kształceniu zakonników, zwłaszcza od chwili opanowania Uniwersytetu Praskiego przez husytów. Ponieważ twierdzenia te są bezpośrednio związane z tematem naszych rozważań przypomnijmy krótko ich istotę.

Dawniejsi historycy Uniwersytetu Krakowskiego, poszukując najstarszych informacji dokumentujących starania Kazimierza Wielkiego o założenie w Polsce wyższej uczelni, zwracali uwagę na wydarzenia z połowy XIV w. i wskazywali na osobę kanonika łączyckiego i późniejszego biskupa krakowskiego Floriana Mokrskiego. Wiadomo, że w tym właśnie czasie odbył on podróż do Włoch i odwiedził tamtejsze uniwersytety. W tej sytuacji część autorów podejrzewała, że wyprawa ta jest świadectwem zainteresowania króla działalnością tych uczelni i dowodzi, że już w połowie stulecia miał on sprecyzowane plany co do założenia podobnego ośrodka nauki w swoim państwie³². W tym samym mniej więcej czasie w literaturze przedmiotu trwała ożywiona dyskusja nad miejscem, w którym król zamierzał

³¹ Z najnowszych opracowań oświetlających początki i odnowienie uczelni krakowskiej zob. S. Szczur, *Papież Urban V i powstanie uniwersytetu w Krakowie w 1364 r.*, Kraków 1999; M. Markowski, *Dzieje wydziału teologii Uniwersytetu Krakowskiego w latach 1397–1525*, Kraków 1996 (w obu tych publikacjach obszerny wybór starszej literatury przedmiotu).

³² S. Szczur, *Papież Urban V*, s. 75–80.

założyć nową uczelnię. Niektórzy z historyków domyślali się, że pierwotne plany przewidywały powstanie uniwersytetu nie w samym Krakowie, tylko na Kazimierzu, wówczas odrębnym mieście³³.

Za tymi stwierdzeniami poszli historycy zajmujący się dziejami krakowskiego klasztoru augustianów. W roku 1970 ksiądz J. Kuś zwrócił uwagę na to, że zakonnicy zostali sprowadzeni do miasta w połowie XIV w., w tym samym mniej więcej czasie, w którym król starał się – jakoby – o założenie tamże uniwersytetu. W tej sytuacji autor ten postawił pytanie o to, czy założenie klasztoru pod wezwaniem św. Katarzyny nie było przypadkiem związane z planowaną fundacją stołecznej uczelni³⁴. Podejrzenia ks. J. Kusia zostały po kilku latach wzmocnione wynikami badań M. Borowiejskiej – Birkenmajerowej nad architekturą klasztoru krakowskich augustianów. Autorka ta dopatrzyła się podobieństwa założenia tego obiektu z jednym z bolońskich kolegiów uniwersyteckich i wysunęła hipotezę, w myśl której późniejszy klasztor augustianów był pierwotnie przeznaczony na potrzeby uniwersytetu i dopiero po załamaniu się w połowie XIV w. planów utworzenia uczelni jego zabudowania zostały oddane zakonowi³⁵. Związku fundacji klasztoru augustiańskiego z początkami Uniwersytetu Krakowskiego nie wykluczył także W. Kolak. W swojej monografii tego domu zakonnego podkreślił on, że nowy konwent miał za patronkę św. Katarzynę, opiekunkę uczonych i nie da się wobec tego wykluczyć, iż osadzenie augustianów na Kazimierzu było związane z planami założenia tamże *centrum nauki i wiedzy*³⁶.

Teza o ścisłym związku fundacji klasztoru krakowskich augustianów i najstarszych dziejów Akademii Krakowskiej jest również obcna w obcojęzycznej literaturze przedmiotu. Jej autorem jest znany znawca dziejów szkolnictwa augustiańskiego ojciec A. Zumkeller. Oceniając funkcjonujący w wiekach średnich system szkolny tego zakonu doszedł on do wniosku, iż początkowo wiodącą rolę odgrywał w nim ośrodek w Paryżu. Jego dominacja miała się jednak dość gwałtownie skończyć w – mniej więcej – połowie XIV stulecia. Autor ten

³³ Tamże, s. 11–13.

³⁴ J. Kuś, *Kościół św. Katarzyny w Krakowie*, NP 33: 1970 s. 45–60 (tutaj s. 47).

³⁵ M. Borowiejska – Birkenmajerowa, *Kształt średniowiecznego Krakowa*, Kraków 1975 s. 166–171.

³⁶ W. Kolak, *Klasztor augustianów przy kościele św. Katarzyny w Krakowie*, Kraków 1982 s. 20–21.

widział dwa zasadnicze powody takiego stanu rzeczy. Pierwszym z nich miała być wzrastająca rola wykładowców z zakonu augustianów na uniwersytetach angielskich (Oxford i Cambridge), gdzie we wskazanym czasie bracia obsadzili katedry teologiczne. Drugim – mnożące się od połowy XIV w. nowe fundacje uniwersyteckie. Ich rozwój miał według A. Zumkellera pozostawać w ścisłym związku z funkcjonującymi w ośrodkach tych nowych uczelni szkołami augustiańskimi. Autor ten uważał, że powstające wówczas uczelnie (w tym także Akademia Krakowska) kształtowały się na bazie szkół klasztornych, także augustiańskich. A. Zumkeller sądził, że dzięki zjawisku inkorporowania zakonnych Studiów Generalnych do uniwersytetów, niemal wszystkie uczelnie średniowiecznej Europy (z liczących się autor pominął – zresztą bez żadnego uzasadnienia – wyłącznie Lipsk) ośrodki te odgrywały doniosłą rolę w funkcjonującym wówczas systemie studiów braci z zakonu augustianów³⁷.

W przywołanych wyżej pracach zostały więc sformułowane dwie ciągle obecne w obiegu naukowym tezy, mówiące o związkach polskich augustianów ze średniowiecznym Uniwersytetem Krakowskim. Wedle pierwszej z nich bracia mieli znaczący udział w samej fundacji tej uczelni; według drugiej krakowski ośrodek uniwersytecki miał odegrać ważną rolę w całym, ogólnozakonnym, systemie szkolnym augustianów w XV w. Z przeprowadzonych w ostatnich latach badań nad początkami Uniwersytetu Krakowskiego, a także z analizy studiów, jakie odbyli w jego murach zakonnicy augustiańscy wynika jednak, że oba te twierdzenia muszą zostać poddane gruntownej rewizji.

4

Korektę omówionych wyżej ustaleń rozpocząć trzeba od sprostowania dotyczącego rzekomego udziału augustianów w procesie fundacyjnym uniwersytetu w Krakowie. Jest ono o tyle łatwe do przeprowadzenia, że badania ostatnich lat zmieniły dotychczasową optykę widzenia początków stołecznej uczelni. Co najważniejsze – dzisiaj właściwie nikt nie podtrzymuje poglądu o planach założenia w Krakowie uniwersytetu już w połowie XIV stulecia. Przeciwnie – w naj-

³⁷ A. Zumkeller, *Die Augustinerschule des Mittelalters*, s. 217.

nowszych opracowaniach konsekwentnie przesuwają się początki starania króla o własny uniwersytet na lata sześćdziesiąte XIV w. i odchodzą tym samym od dawniejszych hipotez, wiążących genezę uczelni z „misją” Floriana Mokrskiego. W poszukiwaniu najstarszych źródeł oświetlających starania o polski uniwersytet wskazuje się na supliki słane przez monarchę do Awinionu na wiosnę 1363 r. i podkreśla, że są one pierwszym uchwytym na piśmie śladem zabiegów króla o pozyskanie papieskiej zgody na założenie w Królestwie Polskim nowego *Studium Generale*³⁸. W takiej zaś sytuacji – wbrew opinii starszej historiografii – trudno wiązać ufundowanie na Kazimierzu klasztoru augustiańskiego z planami założenia w Krakowie (na Kazimierzu?) uniwersytetu, ponieważ w momencie sprowadzania zakonników do miasta te ostatnie leżały jeszcze w sferze dalekiej (bez mała dwudziestoletniej) przyszłości.

Nie da się także – wbrew twierdzeniu A. Zumkellera – przypisać augustianom jakichkolwiek zasług w odnowieniu uniwersytetu w latach dziewięćdziesiątych XIV w. i wyposażeniu uczelni w fakultet teologiczny. To prawda, większość średniowiecznych uniwersytetów (klasycznym wręcz przykładem będzie w tym miejscu czeska Praga) organizowała wydziały teologii we współdziałaniu ze szkołami zakonnymi istniejącymi w danym mieście. Polegało ono na włączeniu (inkorporowaniu) szkoły zakonnej, zwykle mendykanckiej, do uniwersytetu – dotychczasowe zakonne Studium Generale stawało się w ten sposób jedną z katedr na fakultecie teologicznym³⁹. Okoliczności powstania wydziału teologii w Krakowie pokazują jednak, że akurat w przypadku Uniwersytetu Jagiellońskiego prawidłowość ta nie występuje. Wręcz przeciwnie – w opracowaniach podkreśla się, że wydział teologiczny w Krakowie powstał w oparciu o środowisko świeckich mistrzów polskich nauczających wcześniej w Pradze,

³⁸ S. Szczur, *Papież Urban V*, passim; Tenże, *Supliki Kazimierza Wielkiego*, „Roczniki Historyczne” 59:1993 s. 80–87; ostatnio także J. S. o n d e l, *Kilka uwag na temat początków Uniwersytetu Krakowskiego*, „Kwartalnik Historyczny” 109:2002 z. 1 s. 117–125.

³⁹ Na ten temat zob. I. W. F r a n k, *Die Bettelordenstudia im Gefüge des spätmittelalterlichen Universitätswesens*, Stuttgart 1988; Tenże, *Die Bettelordenstudia innerhalb der mittelalterlichen Universitäten*, w: Hugolin von Orvieto. *Ein spätmittelalterlicher Augustinertheologe in seiner Zeit*, hrsg. Von W. E c k e r m a n n, B. U. H u c k e r, Cloppenburg 1992 s. 141–150; także J. K a d l e c, *Řeholní generální studia*, passim.

którzy w procesie fundacji tego fakultetu wyeliminowali dominikanów i mendykantów w ogólności⁴⁰.

Istotnie – nic nie wiemy, aby kler zakonny był w Krakowie zaangażowany w odnowę i reformę miejscowego uniwersytetu. Przytoczone wyżej stwierdzenie wydaje się nam jednak pewną przesadą. Zakłada ono bowiem jakąś formę rywalizacji pomiędzy środowiskiem wykładowców uniwersyteckich i nauczycielami szkół zakonnych o to, którzy z nich mają stać się fundamentem wykładanej w Krakowie teologii. O takiej rywalizacji i ewentualnych (udanych) próbach usunięcia rywala do wykładów nic nam jednak nie wiadomo. Co więcej – jesteśmy przekonani, że owa rywalizacja nie była w Krakowie w ogóle możliwa, ze względu na ogólną słabość wyższego szkolnictwa zakonnego w tym mieście. Istniejące w nim konwenty z pewnością prowadziły studia wewnętrzne, w których formowano nowe kadry zakonne. Naszym jednak zdaniem w momencie tworzenia tamże uniwersyteckiego wydziału teologii nie działało w Krakowie żadne zakonne (mendykankie) Studium Generalne, które można by inkorporować do nowej uczelni. Szkoły takiej nie posiadali krakowscy franciszkanie (ich *Studium Generale* znajdowało się w Pradze), ani augustianie z Kazimierza (należeli oni – przypomnijmy – do prowincji bawarskiej i mieli kształcić się w Wiedniu), a także karmelici (pod koniec XIV w. ich klasztor był dopiero w stanie organizacji)⁴¹. O posiadanie zakonnej szkoły wyższej w Krakowie podejrzewani są wyłącznie dominikanie. Według obowiązujących w historiografii koncepcji ojca P. Kielara wyższa szkoła polskich dominikanów miała powstać w roku 1394, a więc krótko przed wystąpieniem do papieża z prośbą o zgodę na utworzenie w Krakowie wydziału teologicznego. W literaturze zwracano też uwagę na obecność w bliskim otoczeniu królowej Jadwigi dominikanina Henryka Bitterfelda z Brzegu i domyślano się, że jego obecność w Polsce mogła mieć związek z odnawianiem i reformą uniwersytetu⁴². Dokładna analiza ustaleń P. Kielara wykazała

⁴⁰ Zob. J. Kłoczowski, *Dominikanie w środkowo-wschodniej Europie*, s. 161–162.

⁴¹ Tenże, *Bracia Mniejsi w Polsce średniowiecznej*, w: *Zakony franciszkańskie w Polsce*, t. 1, red. J. Kłoczowski, Lublin 1982 s. 50; T. M. Trajdos, *Uzarnia karmelitów w Polsce*, Warszawa 1993 s. 15.

⁴² P. Kielar, *Studia nad kulturą szkolną i intelektualną dominikanów prowincji polskiej w średniowieczu. III. Powstanie dominikańskiego Studium Generalnego w Krakowie*, w: *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222–1972*, t. 1, red.

jednak, że przywołane przezeń argumenty, które miałyby poświadczać istnienie w Krakowie dominikańskiego Studium Generalnego już pod koniec XIV w. mają bardzo problematyczną wartość i – wbrew twierdzeniom tego autora – wcale nie jest do końca pewne, że wskazana wyżej data zapoczątkowuje dzieje wyższej szkoły dominikanów w Krakowie⁴³.

Niezależnie jednak od rozstrzygnięcia konkretnego problemu początków tej szkoły, już to co obecnie wiemy o stanie szkolnictwa w klasztorach krakowskich u schyłku XIV stulecia pozwala na wyciągnięcie określonych wniosków dotyczących udziału tego środowiska w odnowieniu Uniwersytetu. Wydaje się przy tym, że nie ma w tym wypadku potrzeby uciekać się do konstruowania hipotez o konflikcie duchowieństwa zakonnego i świeckich magistrów wykładających w Pradze i zwycięskim wyjściu z tej rywalizacji mistrzów skupionych wokół Mateusza z Krakowa. Bardziej prawdopodobne jest chyba to, że u schyłku XIV w. w klasztorach miasta Krakowa nie było jeszcze po prostu żadnego wyższego studium zakonnego, które można by inkorporować do odnawianej uczelni i na takiej bazie stworzyć w niej fakultet teologiczny. Ta ostatnia uwaga dotyczy także augustianów z klasztoru na Kazimierzu – w świetle tego co powiedziano wyżej widać, że stare koncepcje przyznające zakonnikom zasługi w samej fundacji Uniwersytetu Krakowskiego, a także jego odbudowie i reformie pod koniec XIV w. nie znajdują potwierdzenia w faktach.

5

Negatywna opinia co do wpływu augustianów na powstanie i odnowę krakowskiej uczelni nie oznacza jednak, że odnowiony uniwersytet nie mógł oddziaływać na klasztory augustiańskie. Niektórzy historycy domyślali się nawet (zob. wyżej), że w ogólnozakonnym sys-

J. Kłoczowski, Warszawa 1975 s. 334–357; J. Kłoczowski, *Dominikanie w środkowo-wschodniej Europie*, s. 162.

⁴³ K. Kaczmarek, *Głos w dyskusji nad początkami Studium Generalnego dominikanów w Krakowie*, NP 91:1999 s. 77–100. Z najnowszych prac na ten temat zob. także J. B. Korolec, *Studium generalne dominikanów klasztoru Świętej Trójcy w Krakowie*, w: *Dominikanie w środkowej Europie*, s. 173–186.

temie szkolnym ośrodek ten odgrywał w XV w. znaczącą rolę. Aby zweryfikować i ten pogląd należy teraz sprawdzić ilu augustianów studiowało w tym okresie na tej uczelni, z jakich się owi studenci wywodzili klasztorów i jakie były naukowe efekty ich obecności w murach uniwersytetu.

Literatura na ten temat jest – niestety – bardzo skromna. Pod koniec XIX w. zagadnienie to podjął jako pierwszy W. Łuszczkiewicz. Autor ten pisał, że w XV stuleciu w klasztorze św. Katarzyny na Kazimierzu nie brakowało uczonych augustianów wykształconych na krakowskiej uczelni. Jednak podane przezeń konkretne przykłady takich postaci ograniczały się do dwóch zaledwie osób, doktorów teologii: Izajasza Bonera oraz przeora u św. Katarzyny – brata Mateusza⁴⁴. W następnych latach na interesujący nas temat wypowiedział się obszernie ojciec G. Uth. W wydanej w roku 1930 pracy autor ten opublikował zestawienie zakonników podejmujących naukę w Krakowie w XV w., które do dziś jest cytowane w literaturze poświęconej studiom zakonnym⁴⁵. Dokładna analiza ustaleń tego autora dowodzi jednak, że sporządzona przezeń lista augustianów – studentów krakowskich łączy się licznymi sprostowaniami i uzupełnieniami. Oceniając jej wartość należy w pierwszej kolejności pamiętać o tym, że ojciec G. Uth zestawił ją wyłącznie w oparciu o „Album Studentów” Uniwersytetu Jagiellońskiego i zupełnie pominął w niej zakonników odnotowanych w „Księdze Promocji” wydziału sztuk. W ten sposób w omawianym zestawieniu nie znalazły się osoby, które studiując na Uniwersytecie Jagiellońskim pozostawały dowodnie w zakonie augustiańskim – lista zestawiona przez ojca G. Utha nie jest więc kompletna. Dalej – autor ten umieścił w swoim zestawieniu bez żadnego rozróżnienia augustianów z krakowskiego klasztoru pod wezwaniem św. Katarzyny oraz miechowskich bożogrobców. Ci ostatni zaś żyli co prawda *sub regula sancti Augustini*, ale w sensie prawnym byli przecież odrębnym od augustianów zakonem – w pracy G. Utha zostały więc uwzględnione osoby, które do zakonu augustianów po prostu nie należały i których obecność tamże zaciemnia rzeczywisty udział przed-

⁴⁴ W. Łuszczkiewicz, *Kościół św. Katarzyny z klasztorem OO. Augustianów*, Kraków 1898 s. 10 („Biblioteka Krakowska” t. 8).

⁴⁵ G. Uth, *Szkic historyczno-biograficzny zakonu augustiańskiego w Polsce*, Kraków 1930 s. 84–86.

stawicieli tej wspólnoty w studiach wyższych w Krakowie⁴⁶. Na koniec wreszcie podnieść należy jeszcze jeden zarzut wobec omawianej pracy. Otóż ojciec G. Uth miał duże kłopoty z identyfikacją nazw niektórych klasztorów augustiańskich wymienionych we wpisach immatrykulacyjnych do krakowskiego *Album Studiosorum*. Trudności te sprawiły, że autor ten błędnie zinterpretował niektóre nazwy miejscowe i w ten sposób zupełnie niepotrzebnie poszerzył wpływy krakowskiej uczelni na tereny i konwenty augustiańskie, do których w rzeczywistości one nie docierały. Gdyby zaakceptować propozycje ojca Utha należałoby przyjąć, że sława Uniwersytetu Jagiellońskiego sięgnęła klasztorów augustiańskich na terenie dzisiejszej Szwajcarii, podczas gdy oddziaływanie uczelni na konwenty tej wspólnoty miało w rzeczywistości zdecydowanie mniejszy promień (na ten temat zob. niżej).

Po opublikowaniu pracy G. Utha historycy na wiele lat zarzucili studia nad obecnością augustianów w murach krakowskiej *Almae Matris*. Co gorsza – mimo wskazanych wyżej ułomności w nowszych badaniach właściwie nigdy nie skorygowano jego ustaleń. Jeszcze w latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia Janina Kowalczyk, omawiając krakowskie studia augustianów, potrafiła wymienić tylko czterech zakonników (w tym jednego z Czech), którzy wykładali na Uniwersytecie Jagiellońskim i całkowicie pominęła w swym opracowaniu reprezentujących zakon studentów z wydziału sztuk⁴⁷. Również w ostatnich latach problematyka studiów uniwersyteckich augustianów z ziem polskich nie cieszyła się wielką popularnością wśród historyków. Szerzej na ten temat wypowiedział się wyłącznie W. Kolak, który w pracy o klasztorze św. Katarzyny wysunął szereg nowych, interesujących propozycji (choć od razu należy zaznaczyć, że nie z wszystkimi pomysłami tego autora możemy się zgodzić)⁴⁸. Ostatnie lata przyniosły też kilka opracowań poświęconych najwybitniejszemu spośród polskich augustianów – Izajaszowi Bonerowi

⁴⁶ Zob. M. Starnawska, *Między Jerozolimą i Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu*, Warszawa 1999 s. 258 przyp. 111. Por. także K. Elm, *Eremiten und Eremitenorden in 13. Jahrhundert*, w: *Beiträge zur Geschichte des Paulinerordens*, hrsg. von K. Elm, Berlin 2000 s. 11–22 („Berliner Historische Studien” Bd. 32, Ordensstudien XIV).

⁴⁷ J. Kowalczyk, *Augustianie – eremici. III. W Polsce*, w: EK t. 1 kol. 177.

⁴⁸ W. Kolak, *Klasztor augustianów*, s. 104–108.

z klasztoru św. Katarzyny, profesorowi na krakowskim wydziale teologii⁴⁹. Widać z tego, że istnieje potrzeba ponownego zestawienia i charakterystyki postaci augustianów studiujących w XV w. w Krakowie i wyciągnięcia na podstawie tego spisu wniosków co do roli, jaką Uniwersytet Jagielloński odgrywał w systemie szkolnym tego zakonu u schyłku wieków średnich.

Krakowska uczelnia jest zresztą bardzo wdzięcznym obiektem takich badań, ponieważ podstawa źródłowa do jej dziejów jest – w porównaniu z innymi średniowiecznymi uczelniami – stosunkowo obszerna. Historycy dysponują dwoma tomami „Albumu Studentów” (metryki) wydziału sztuk⁵⁰, księgą odbywanych tamże promocji⁵¹, zbiorem uchwał tego fakultetu⁵² oraz *Liber diligentiarum* krakowskich artystów⁵³. Do tego dochodzą jeszcze: akta rektorów uniwersytetu⁵⁴, kilka tomów jego kodeksu dyplomatycznego⁵⁵, wydane przez Józefa Szujskiego „Statuty” uczelni⁵⁶, ustawy zamieszkiwanych przez studentów burs⁵⁷ oraz listy osób dopuszczonych do wy-

⁴⁹ Ich wykaz podajemy niżej, przy charakterystyce postaci brata Izajasza.

⁵⁰ *Album Studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. 1, wyd. Ż. Pauli, B. Ulanowski, Kraków 1883; t. 2, wyd. A. Chmiel, Kraków 1892.

⁵¹ *Statuta nec non Liber Promotionum philosophorum ordinis in Universitate studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849*, wyd. J. Muczkowski, Kraków 1849; *Księga Promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z XV wieku*, wyd. A. Gąsiorowski przy współpracy T. Jurka, I. Skierskiej, W. Swobody, Kraków 2000.

⁵² *Conclusiones Universitatis Cracoviensis*, wyd. H. Barycz, Kraków 1933.

⁵³ *Liber diligentiarum facultatis artisticae Universitatis Cracoviensis pars I (1487–1563)*, wyd. W. Wisłocki, Kraków 1886.

⁵⁴ *Acta rectoralia almae Universitatis Studii Cracoviensis inde anno MCCCCLXIX*, t. 1, wyd. W. Wisłocki, Kraków 1893.

⁵⁵ *Codex Diplomaticus Universitatis Studii Generalis Cracoviensis*, t. 1–4, Cracoviae 1870–1884; *Codex diplomatum pergamenorum Universitatis Jagellonicae Cracoviensis*, wyd. K. Kaczmarek, Kraków 1953.

⁵⁶ *Statuta Uniwersytetu Krakowskiego*, wyd. J. Szujski, ADLiO 2:1882 s. 359–408.

⁵⁷ *Ustawy bursy krakowskiej Jeruzalem*, wyd. A. Karbowski, ADLiO 6:1890 s. 86–169; A. Karbowski, *Ustawy bursy krakowskiej „Jeruzalem” (1453–1841)*, Kraków 1888; *Statuta antiqua Collegii Majoris*, wyd. J. Szujski, ADLiO 1:1878 s. 1–20; *Statuta Collegii Minoris*, wyd. J. Szujski, w: J. Szujski, *Założenie i urządzenie Collegii Minoris*, ADLiO 1: 1878 s. 103–118; *Statuta Bursae Longini et Canonistarum ex A. 1485 (Contubernium Juristarum)*, w: P. Burzyński, *Nauka prawa na Uniwersytecie Krakowskim w ciągu czasu od r. 1364 do r. 1795*, „Czasopis-

kładów na wydziale teologicznym⁵⁸; w wykazie źródeł do dziejów krakowskiej Akademii nie może też zabraknąć katalogu rękopisów uczelnianej biblioteki⁵⁹.

Ta względna obfitość źródeł do dziejów średniowiecznego Uniwersytetu Jagiellońskiego nie oznacza naturalnie, że w odnalezieniu wśród tysięcy studiujących tam osób interesujących nas tutaj augustianów nie napotykamy na trudności. Kłopoty takie są wręcz na porządku dziennym. Są one związane z samym procesem rozpoznania wśród wielkiej rzeszy studentów tych osób, które wchodząc na uniwersytet pozostawały w stanie zakonnym lub składały profesję w trakcie nauki, a także z identyfikacją nazw miejscowych, w których znajdowały się konwenty zakonne, w naszym przypadku domy augustianów⁶⁰.

Pamiętając o tych trudnościach możemy obecnie przystąpić do próby odtworzenia listy zakonników augustiańskich wykładających i studiujących w okresie średniowiecza na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz charakterystyki ich postaci. Następnie zaś przy pomocy tejże listy spróbujemy wyznaczyć miejsce krakowskiej uczelni w systemie szkolnym augustianów u schyłku interesującej nas epoki.

W XV – wiecznych źródłach uniwersyteckich z Krakowa odnajdujemy następujących przedstawicieli zakonu augustiańskiego:

1 Jan [Joannes ordinis s. Augustini] – doktor teologii, wykładający w Krakowie około roku 1404⁶¹.

mo Poświęcone Prawu i Umiejętnościom Politycznym” 2:1864 s. XLIII–LXVIII. Do tego wykazu należy dodać jeszcze niepublikowane ustawy Bursy Ubogich i Bursy Filozofów, zob. A. Włodarek, *Architektura średniowiecznych kolegiów i burs Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 2000 s. 13.

⁵⁸ *Statuta i matrykuły wydziału teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego z XVI wieku*, wyd. J. Szujski, ADLiO 1:1878 s. 71–94; M. Markowski, *Spis osób dopuszczonych do wykładów i do katedry na wydziale teologii Uniwersytetu Krakowskiego w XV wieku*, „Materiały i Studia Zakładu Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej” 4:1965 s. 127–275; Tenże, *Dzieje Wydziału Teologii Uniwersytetu Krakowskiego w latach 1397–1525*, Kraków 1996 (zwłaszcza s. 245–251).

⁵⁹ W. Wisłocki, *Katalog rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego, cz. 1. Wstęp. Rękopisy 1–1875*, Kraków 1877–1881; *Catalogus codicum manuscriptorum mediae aevi latinorum qui in Bibliotheca Jagellonica Cracoviae asservantur*, t. 1–5, Wrocław 1980–1993.

⁶⁰ K. Kaczmarek, *Studia uniwersyteckie*, s. 110–111.

⁶¹ Cyt. za M. Markowski, *Dzieje Wydziału*, s. 249 (nr 3); J. Kowalczyk, *Augustianie*, kol. 1077. Osoby tej nie można zapewne identyfikować z Janem Katarzynką, byłym opatem u benedyktynów na Łyscu, który w XV w. przeszedł do zakonu

2 Izajasz Boner [*frater Isayas de sancta Katherina ordinis s. Augustini*] – wpisany do metryki krakowskiego wydziału sztuk w semestrze letnim 1443 r.⁶² Jego pojawienie się w metryce krakowskiej dopiero w latach czterdziestych XV w. nie oznacza jednak, że dopiero w tym czasie brat Izajasz rozpoczął swą naukę. Z zakonnych źródeł augustiańskich wiemy bowiem, że już kilkanaście lat wcześniej wyjeżdżał on w celach naukowych do Padwy i był bardzo zaawansowany w studiach teologicznych. W latach 1422–1424 źródła wzmiankują go jako kursora, a następnie lektora teologii⁶³. Kiedy więc w roku 1443 zakonnik ten pojawił się w metryce krakowskiego wydziału „sztuk”, to zapewne nie w celu rozpoczęcia nauki na Uniwersytecie Jagiellońskim, ale wręcz przeciwnie – dla jej dokończenia. Wstąpienie brata Izajasza na Uniwersytet Jagielloński było najpewniej związane z rozpoczęciem przezeń wykładów *pro forma et gradu*. Na wiosnę 1443 r. (a więc zaraz po wpisaniu do metryki krakowskiej) zakonnik ten występuje z tytułem bakałarza teologii. W roku 1445 był już jej licencjatem, a kilka lat później (1447–1448) uzyskał stopień doktora *in sacra pagina*. Znając tak zrekonstruowany tok studiów brata Izajasza nie można zgodzić się z opinią W. Kolaka, który twierdził, że zakonnik ten był profesorem teologii już w roku 1443⁶⁴. W rzeczywistości bowiem w połowie lat czterdziestych XV w. Izajasz odbywał obowiązkowe wykłady do magisteriatu, a tytuł doktora (magistra lub profesora) uzyskał dopiero kilka lat później⁶⁵. Konkretna data uzyskania przezeń tego stopnia naukowego stała się zresztą przedmiotem sporu pomiędzy nim, a innymi promowanymi w Krakowie teologa-

augustianów, osiadł w klasztorze św. Katarzyny, został nawet jego przeorem i zmarł w 1434 r. O czasie zmiany obserwacji zakonnej Jana Katarzynki zob. M. Derwich, *Benedyktynski klasztor św. Krzyża na Łysej Górze w średniowieczu*, Warszawa – Wrocław 1992 s. 442 – autor datował to wydarzenie na rok 1413 oraz A. Kunzelmann, *Geschichte der deutschen Augustiner – Eremiten. Dritter Teil*, s. 65 – który w ustaleniu chronologii tego wydarzenia był ostrożniejszy i wyznaczał je ogólnie na okres poprzedzający rok 1422.

⁶² AS t. 1 s. 105; G. Uth, *Szkic*, s. 85; J. Kowalczyk, *Augustianie*, kol. 1077; M. Markowski, *Dzieje Wydziału*, s. 249 (nr 53).

⁶³ A. Kunzelmann, *Geschichte der deutschen Augustiner – Eremiten. Dritter Teil*, s. 68–69.

⁶⁴ W. Kolak, *Klasztor augustianów*, s. 104.

⁶⁵ W. Szelińska, *Izajasz Boner, augustinianin (ok. 1400–1471). I. Profesor Uniwersytetu Krakowskiego*, AC 29:1997 s. 604–608.

mi⁶⁶. O konkretnej działalności wykładowej Izajasza i jego późniejszym życiu w klasztorze św. Katarzyny nie zachowało się wiele informacji. Wiadomo, że w roku 1452 brał on udział w obradach kapituły prowincji bawarskiej w charakterze wikariusza generalnego zakonu. Niewiele też wiemy o jego zajęciach w konwencie św. Katarzyny. Pewne jest, że ze względu na wykształcenie i szerokie kontakty Izajasz musiał zajmować w nim znaczącą pozycję. Możliwe, że prowadził wśród braci działalność dydaktyczną, zajmował się też zapewne duszpasterstwem, nie jest wreszcie wykluczone, że poświęcał swój czas na pisanie uczonych traktatów, choć żaden z nich do naszych czasów się nie zachował. Izajasz zmarł w lutym 1471 r.⁶⁷

3 Maciej [*frater Mathias Alberti de Ossza ordinis sancti Augustini*] – odnotowany przez *Album Studiosorum* w semestrze letnim roku 1454. Na temat jego dalszych losów trudno powiedzieć cokolwiek pewnego. Ojciec G. Uth przyjmował, że brat Maciej kontynuował naukę na wydziale „sztuk” w Krakowie aż do uzyskania tamże stopnia magistra *in artibus*⁶⁸. Jeszcze dalej poszedł w swych podejrzeniach W. Kolak. Autor ten uważał, że Maciej najpierw ukończył studia na fakultecie filozoficznym, a następnie kontynuował naukę na wydziale teologii, gdzie miał uzyskać tytuł doktora *in sacra pagina*. Następnie brat Maciej miał sprawować ważne urzędy klasztorne w konwencie św. Katarzyny: podprzeora (1463) i przeora (1477), a później (1490) awansować na stanowisko wikariusza generalnego polskiego okręgu bawarskiej prowincji zakonu augustianów⁶⁹. Należy jednak zauwa-

⁶⁶ Tamże, s. 606; *Conclusiones Universitatis Cracoviensis*, s. 13–14.

⁶⁷ Informacja o zgonie zakonnika została odnotowana na (zaginionej dziś) płycie nagrobnej znajdującej się niegdyś w krakowskim kościele augustianów, zob. W. Łuszczycki, *Kościół św. Katarzyny*, s. 77–78; M. Tyburczyk, *Oltarz św. Katarzyny*, RK 47:1976 s. 47. Konkretna data śmierci Izajasza nie jest nam jednak znana – w literaturze spotkać można daty 2, 8, 9 i 11 lutego, zob. W. Szelińska, *Izajasz Boner*, s. 621; A. Kunzelmann, *Geschichte der deutschen Augustiner – Eremiten. Dritter Teil*, s. 69 przyp. 236. O osobie brata Izajasza por. także T. Glemma, *Boner Izajasz*, PSB t. 2 s. 296; B. Przybyszewski, *Izajasz Boner*, w: *Hagiografia polska. Słownik bio-bibliograficzny*, t. 1, Poznań 1971 s. 414–432; J. Kuś, *Bl. Izajasz Boner z Krakowa 1399–1471*, NP t. 38:1972 s. 35–54; J. Bazydło, *Izajasz Boner*, EK t. 7 kol. 591–592; W. Szelińska, *Izajasz Boner z Krakowa (ok. 1400–1471) augustinianin, zwany błogosławiony. II. Droga do świętości*, AC 30–31: 1998–1999 s. 571–589.

⁶⁸ G. Uth, *Szkic*, s. 84.

⁶⁹ W. Kolak, *Klasztor*, s. 104. Nasze wątpliwości budzi fakt, iż autor ten tytułuje

żyć, że osoba brata Macieja nie występuje w spisach graduatów krakowskiego wydziału „sztuk” z XV w.⁷⁰ Nie ma także osoby o tym imieniu wśród wypromowanych w XV w. na Uniwersytecie Jagiellońskim bakałarzy i doktorów teologii⁷¹. Możliwe jednak, na co do tej pory nie zwrócono uwagi w literaturze przedmiotu, że Maciej *de Ossza* [? – K. K.] jest postacią identyczną z bratem Maciejem z klasztoru św. Katarzyny, który w roku 1467 został w Krakowie bakałarzem, a w 1470 magistrem *artium* (zob. niżej).

4 Stanisław [Stanislaus de Kazimiria] – bakałarz sztuk z roku 1461⁷². Postać tą pominęli w swoich opracowaniach G. Uth oraz W. Kolak⁷³. Nie wiadomo dokładnie kiedy Stanisław rozpoczął swoje studia w Krakowie, gdyż nie zachowała się informacja o wpisaniu jego osoby w poczet studentów uczelni w metryce (Albumie) Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wśród odnotowanych tam immatrykulacji z przełomu lat 50. i 60. XV w. nie ma żadnego Stanisława, który pisałby się „z Kazimierza”. Jest tam natomiast wielu studentów o tym imieniu, którzy jako miejsce swojego pochodzenia wskazali Kraków – możliwe więc, że wśród nich znajdował się także przyszły augustianin. Używamy tu w odniesieniu do jego „stanu” czasu przyszłego, gdyż pośrednie informacje zdają się dowodzić, iż Stanisław wstąpił do zakonu dopiero w czasie swych studiów, a być może nawet po ich zakończeniu. Interesująca nas zapiska, została odnotowana w „Księdze Promocji” wydziału sztuk, gdzie odnotowano, że Stanisław z Kazimierza został zakonnikiem w klasztorze św. Katarzyny a jego ciało złożono w kazimierskim kościele⁷⁴. Jest rzeczą oczywistą, że notka ta mogła zostać wpisana do *Liber Promotionum* dopiero po (bliżej zresztą nieokreślonej w czasie) śmierci zakonnika, a więc w momencie, gdy

Macieja najpierw (1465) doktorem teologii, a dopiero później (1472) magistrem „sztuk”. Do dość osobliwa kolejność; trudno sobie w każdym bądź razie wyobrazić, żeby brat Maciej będąc już (według W. Kolaka) doktorem teologii używał tytułu mistrza *artium*, stojącego znacznie niżej w hierarchii promocji i umniejszał tym samym swoje naukowe dokonania.

⁷⁰ KP *passim*.

⁷¹ M. Markowski, *Dzieje Wydziału*, s. 245–251.

⁷² KP s. 50.

⁷³ G. Uth, *Szkic*, *passim*; W. Kolak, *Klasztor*, *passim*.

⁷⁴ KP s. 50: *Stanislaus de Kazimiria «beatus, ordinis sancti Augustini. Corpus eius Casimirie in templo Corporis Christi»*.

było już powszechnie wiadomo, na jaką drogę życiową zdecydował się były student z wydziału „sztuk”. Wygląda więc na to, że Stanisław należy do liczego grona studentów uniwersyteckich z Krakowa, którzy w czasie swej nauki zdecydowali się na złożenie profesji i wstąpienie do zakonu. Wiemy skądinąd, że wiele wspólnot prowadziło ożywioną agitację wśród uniwersyteckich scholarów i werbowowało tam nowe kadry zakonne – robili tak w pierwszej kolejności przedstawiciele blisko związanych z tym środowiskiem zakonów żebraczych, a także cystersi z podkrakowskiej Mogiły⁷⁵. Podobne praktyki nie były więc najpewniej obce również augustianom z Kazimierza. Należy jednak pamiętać, że ich skala nie była prawdopodobnie zbyt duża, a wpływy augustianów wśród uniwersyteckiej młodzieży nie należały chyba do największych (na ten temat zob. niżej – w podsumowaniu artykułu).

5 Maciej [frater Mathias de monasterio Sancte Katherine in Kazimiria ordinis heremitarum Sancti Augustini] – bakałarz sztuk z roku 1467 i magister *artium* z roku 1470⁷⁶. Osobę tą pominęli w swoich zestawieniach ojciec G. Uth oraz W. Kolak⁷⁷. Nie wiemy kiedy dokładnie brat Maciej wstąpił na uniwersytet. Możliwe, choć jest to wyłącznie domysł oparty na identyczności imion obu postaci i zbieżności chronologicznej ich studiów, że jest on tożsamy z Maciejem, zapisanym na studia w roku 1454 (zob. wyżej nr 3). W takiej sytuacji trzeba by wyjaśnić dlaczego ukończenie pierwszego etapu studiów (od immatrykulacji do promocji bakałarskiej) zabrało mu aż tyle czasu. Powodów takiego stanu rzeczy źródła niestety nie odnotowały. Wyłącznie na zasadzie domysłu możemy przyjąć, że przerwa ta była spowodowana jakimiś klasztorными obowiązkami brata Macieja. Sytuacja, w której zakonnik musiał na jakiś czas zrezygnować z nauki z powodu zakonnych zajęć była zresztą bardzo często spotykana wśród studentów wywodzących się ze wspólnot mendykantkich i pro-

⁷⁵ Zob. K. Kantańka, *Dzieje krakowskich bernardynów w zarysie*, w: *Kościół i klasztor OO. Bernardynów w Krakowie*, Kraków 1938 s. 11–15 („Biblioteka Krakowska” t. 96); K. Kaczmarek, *O teorii i praktyce szkolnej w zakonie cystersów i jego polskich klasztorach. Na marginesie artykułu M. Kusznierewicz-Mikś „Studia cystersów mogińskich na Uniwersytecie Krakowskim w XV wieku”*, „Studia Historyczne” 46:2001 z. 3 s. 503–505.

⁷⁶ KP s. 56–57 i 60.

⁷⁷ G. Uth, *Szkic*, *passim*; W. Kolak, *Klasztor*, *passim*.

wadziła ona do znacznego wydłużania się czasu ich edukacji⁷⁸. Możliwe, że taka właśnie sytuacja miała miejsce w przypadku brata Macieja. O jego działalności po zakończeniu studiów wiadomo bardzo niewiele. Wiemy tylko, że Maciej był autorem spisanego w ostatniej ćwierci XV w. „Hymnarium”. Biorąc pod uwagę, że spisując ten utwór Maciej tytułował się już magistrem *artium* powstanie tego zabytku można datować najwcześniej na początek lat siedemdziesiątych XV stulecia⁷⁹.

6 Waclaw [frater Venceslaus de Brvna ordinis heremitarum sancti Augustini] – immatrykulowany na Uniwersytecie Jagiellońskim w semestrze letnim 1468 r.⁸⁰ Za chybiony należy w tym miejscu uznać domysł ojca G. Utha, który twierdził, iż brat Waclaw pochodził ze szwajcarskiego Berna⁸¹. Brzmienie imienia sugeruje bowiem wyraźnie słowiańskie pochodzenia zakonnika. Stąd należy przyznać rację W. Kolakowi, który wywodził zakonnika z terenu Czech i Moraw⁸². Wątpliwości budzą natomiast dalsze stwierdzenia tego autora, który dowodził, że występująca w krakowskim „Albumie Studentów” nazwa *de Brvna* odnosi nie tyle do klasztoru, z którego zakonnik przyjechał na studia do Krakowa, ile do miejsca jego pochodzenia. W. Kolak uznał, że brat Waclaw był co prawda z pochodzenia Czechem, ale zamieszkiwał on klasztor św. Katarzyny, jako że nie zaznaczono przy jego wpisie immatrykulacyjnym jego przynależności konwentualnej. Koncepcję tę miał dodatkowo wspierać stwierdzony przez tego autora fakt obecności w składzie krakowskiego konwentu innych zakonników pochodzących zza południowej granicy⁸³. Ustaleniom W. Kolaka przeczy jednak to, iż pozostali zakonnicy z krakowskiego klasztoru podawali zawsze przy immatrykulacjach bądź promocjach swą konwentualną przynależność. W przypadku zaś, kiedy zakonnik przybył do klasztoru św. Katarzyny z jakiegoś innego

⁷⁸ Por. K. Kaczmarek, *Od studenta do magistra. Jak długo trwały studia polskich dominikanów w XV wieku?*, „Biuletyn Historii Wychowania” 1–2 (5–6):1997 s. 10–21.

⁷⁹ W. Kolak, *Powstanie i dzieje gradułu augustianów krakowskich z roku 1528*, RK 59: 1993 s. 17.

⁸⁰ AS t. I s. 191.

⁸¹ G. Uth, *Szkic*, s. 85.

⁸² W. Kolak, *Klasztor*, s. 104.

⁸³ Tamże; Tenże, *Powstanie i dzieje gradułu*, s. 17.

miasta skrupulatnie ten fakt odnotowano – brat Jan, choć zamieszkiwał ten klasztor pochodził z Wrocławia (zob. niżej – nr 9). Praktyka zastosowana przy wpisie immatrykulacyjnym brata Waclawa odstawała więc wyraźnie od zwyczajów innych studentów augustiańskich z Krakowa. Nam wydaje się, że próbując wyjaśnić konwentualną przynależność tego zakonnika nie trzeba się wcale uciekać do tak skomplikowanych zabiegów, jakie przeprowadził w swej pracy W. Kolak. Sądźmy bowiem, że brata Waclawa można wywieść z założonego w połowie XIV w. klasztoru augustianów pod wezwaniem św. Tomasza w morawskim Brnie. Wiadomo, że ten dom zakonny był znaczącym ośrodkiem szkolnym, posiadał zasobną bibliotekę i – choć ucierpiał w dobie wojen husyckich – odrodził się w drugiej połowie XV w. Zakonnicy zaś piszący się w źródłach jako *de Brvna* pojawiają się na studiach w Krakowie właśnie w tym okresie czasu. Możliwe więc, że wysłanie ich na Uniwersytet Jagielloński należy traktować jako dowód wielkiej żywotności życia zakonnego w Czechach i świadczyło o odradzaniu po okresie załamania, jakiego ono doświadczyło w pierwszej połowie XV stulecia⁸⁴.

7 Jan [frater Johannes Heremitarum s. Augustini] – zapisany w metryce w semestrze letnim roku 1468⁸⁵. We wpisie immatrykulacyjnym tego zakonnika nie odnotowano niestety z jakiego pochodził on klasztoru. Postać ta nie jest znana innym źródłom uniwersyteckim z Krakowa i nie da się wobec tego rozstrzygnąć na ich podstawie jego przynależności konwentualnej. Kwestii tej nie rozwiązał ojciec G. Uth, który w ogóle pominął brata Jana w swych rozważaniach⁸⁶. W. Kolak natomiast dowodził, że zakonnik ten należał do konwentu św. Katarzyny, choć zastosowany przez autora sposób dowodzenia tej hipotezy budzi nasz wątpliwości (zob. wyżej – nr 6). O postępach w studiach brata Jana i jego dalszych losach nic nam nie wiadomo.

8 Andrzej [frater Andreas de Cracovia de claustro sancte Katharine] – immatrykulowany na uniwersytecie w semestrze zimowym 1473 r.⁸⁷

⁸⁴ A. Kunzelmann, *Geschichte der deutschen Augustiner – Eremiten. Dritter Teil*, s. 26–37 i 322–329.

⁸⁵ AS t. I s. 191.

⁸⁶ G. Uth, *Szkic*, passim.

⁸⁷ AS t. I s. 213; G. Uth, *Szkic*, s. 85; W. Kolak, *Klasztor*, s. 104.

9 Jan [*frater Johannes de Wratislawia de eodem clauastro*] – zapisany na studia w Krakowie również zimą roku 1473⁸⁸. Określenie, iż Jan pochodził „z tego samego klasztoru” bierze się stąd, iż w krakowskim „Albumie Studentów” pod rokiem 1473 następują po sobie dwa wpisy immatrykulacyjne zakonników augustiańskich: Andrzeja z Krakowa (zob. wyżej – nr 8) i Jana. Stwierdzenie *de eodem clauastro* oznacza więc w tym kontekście, że obaj ci zakonnicy zamieszkiwali konwent pod wezwaniem św. Katarzyny na Kazimierzu⁸⁹. O dalszym przebiegu studiów brata Jana i jego pobycie w zakonie po roku 1473 nic nie wiemy.

10 Mateusz [*frater Mathaeus prior monasterii s. Catherinae*] – odnotowany w spisie krakowskich bakałarzy i doktorów teologii. Nie wiemy kiedy dokładnie zakonnik ten rozpoczął swoje wyższe studia gdyż ani *Album Studiosorum*, ani „Księga Promocji” krakowskiego wydziału „sztuk” postaci tej w ogóle nie znają. Przypuszczalną choćby datę jego wstąpienia na uniwersytet trudno również odtwarzać i z tego powodu, że zakonnik studiując teologię sprawował równocześnie funkcję przeora u św. Katarzyny. Możliwe więc, że jego wcześniejszy pobyt na krakowskiej uczelni był w jakiś sposób zakłócany karierą Mateusza w zakonie, co mogło prowadzić do wydłużania się jego studiów (zob. wyżej – nr 5). Kłopoty z identyfikacją i odtworzeniem „szkolnych” losów tej postaci biorą się także stąd, że niektórzy historycy utożsamiają go z Maciejem, zapisanym na studia w roku 1454, a następnie promowanym na bakałarza i magistra *artium* (zob. wyżej – nr 3 i 5)⁹⁰. W takim ujęciu wszystkie cytowane wyżej wzmianki należałoby połączyć w jeden ciąg, dokumentujący w istocie koleje życia jednej osoby i pozwalający śledzić jej losy na przestrzeni około 30 lat (od połowy lat 50. do, mniej więcej, połowy lat 80. XV w.). Za taką identyfikacją jednak przemawiać może wyłącznie dość zresztą odległa zbieżność imion omawianych osób (*Mathias* – *Mathaeus*) i związane z nią podejrzenie o ich zamienne (choć w istocie niesłuszne) używanie w krakowskich źródłach uniwersyteckich. Nie da się jednak zaprzeczyć, że w metryce uniwersyteckiej oraz

⁸⁸ AS t. I s. 213; G. Uth, *Szkic*, s. 85; W. Kolać, *Klasztor*, s. 104.

⁸⁹ Tak samo W. Kolać, *Klasztor*, s. 104. Osobę brata Jana pominął zupełnie w swych rozważaniach A. Kunzelmann, *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten. Dritter Teil*, s. 54–61.

⁹⁰ W. Kolać, *Klasztor*, s. 104n.

w spisach graduatów z wydziału teologicznego występuje jednak w drugiej połowie XV w. dwóch zakonników augustiańskich o różnych mimo wszystko imionach (Maciej na wydziale „sztuk” i Mateusz na wydziale teologii) i z tego powodu w niniejszym opracowaniu uznajemy ich za różne postaci. Studia drugiej z nich (Mateusza) oświetlone są zaś w ich końcowej fazie – między lipcem 1474 r. i kwietniem 1477 r. zakonnik wypromował się na bakałarza *in sacra pagina*, kilka lat później zaś osiągnął on stopień doktora w tej dyscyplinie⁹¹.

11 Prokop [*frater Procopius de Brunna frater ordinis sancti Augustini Heremitarum*] – student krakowski od semestru letniego 1481 r.⁹² O jego pobycie na Uniwersytecie Jagiellońskim nic więcej nie wiadomo. Osoba brata Prokopa nie występuje w żadnych spisach studentów promowanych w Krakowie na jakiegokolwiek stopnie naukowe i tylko na tej podstawie możemy się domyślać, że jego pobyt w murach krakowskiej uczelni nie trwał zbyt długo. Co do pochodzenia tego zakonnika, to uznajemy, że podobnie jak wymieniony już wcześniej brat Waćław (zob. wyżej – nr 6) również Prokop przybył do Krakowa z położonego na Morawach Brna.

12 Walenty [*frater Valentinus ordinis fratrum Heremitarum sancti Augustini*] – wpisany do „Albumu Studentów” w semestrze letnim 1488 r.⁹³ W tym samym roku brat Walenty wypromował się na bakałarza sztuk⁹⁴. Fakt ten dowodzi, że wstępując na uniwersytet zakonnik musiał być bardzo zaawansowany w studiach filozoficznych – uczelniane przepisy stanowiły, że stopień bakałarza należało osiągnąć po dwóch latach nauki. Niestety, tak obiecująco rozpoczęte studia zostały jednak najpewniej szybko przerwane – nic nie wiemy o promocji magisterskiej Walentego oraz jego nauce na którymś z wydziałów wyższych. Także używana przezeń tytułatura wskazuje na to, iż wkrótce po promocji bakałarskiej zakonnik opuścił uniwersytet – jeszcze w roku 1497 źródła wzmiankują go właśnie jako bakałarza *artium*⁹⁵. Trudno przypuszczać w tej sytuacji, że po kilkunastu latach

⁹¹ M. Markowski, *Dzieje*, s. 247 i 250.

⁹² AS t. I s. 247.

⁹³ Tamże, s. 275; W. Kolać, *Klasztor*, s. 104.

⁹⁴ KP s. 82. Wymienia go także – choć bez powoływania się na „Album Studentów” oraz „Księgę Promocji” – G. Uth, *Szkic*, s. 85.

⁹⁵ A. Kunzelmann, *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten. Dritter Teil*, s. 70.

przerwy Walenty dokończył przerwane studia. Jeśli nawet to uczynił to na pewno nie w Krakowie – miejscowe źródła uniwersyteckie z XVI w. nie znają takiej postaci.

13 Mikołaj [*frater Nicolaus ordinis fratrum Heremitarum sancti Augustini de conuentu Hnyhel*] – immatrykulowany w Krakowie w semestrze zimowym roku 1490⁹⁶. Nic nie wiemy o jego postępkach w nauce i dalszych losach.

14 Benedykt [*frater Benedictus de Cracovia ordinis fratrum Heremitarum sancti Augustini de conuuentu sancta Katherine*] – wpisany do metryki Uniwersytetu Krakowskiego w 1490 r. razem z bratem Mikołajem⁹⁷. Czas jego pobytu w murach krakowskiej uczelni, przebieg studiów i dalsza kariera zakonna nie są nam znane.

15 Fabian [*frater Fabianus Marienami de Vratislavia ordinis Heremitarum S. Augustini*] – odnotowany w *Albumie Studiosorum* w semestrze letnim 1498 r.⁹⁸ O jego pobycie na uniwersytecie nie zachowały się żadne wiadomości i można wobec tego przyjąć, że studia brata Fabiana trwały bardzo krótko i nie zostały zakończone żadną promocją. W literaturze proponowano aby tego zakonnika uznać za reprezentanta konwentu krakowskiego, a informację o jego pochodzeniu z Wrocławia traktować w kategorii miejsca urodzenia Fabiana⁹⁹. Nam takie tłumaczenie jego wpisu immatrykulacyjnego wydaje się zbędne – w naszym przekonaniu nic nie stoi na przeszkodzie, aby uznać zakonnika za członka wrocławskiego konwentu św. Doroty.

16 Jan [*frater Johannes de Poznania ordinis Heremitarum s. Augustini*] – rozpoczął naukę zimą 1498 r.¹⁰⁰ W następnych latach brat Jan kontynuował swoje studia na wydziale teologicznym Uniwersytetu Wiedeńskiego, gdzie – już w XVI wieku – wypromował się na doktora *in sacra pagina*¹⁰¹.

⁹⁶ AS t. 2 s. 5; G. Uth, *Szkie*, s. 85. Postać tę pominął W. Kolałak, *Klasztor*.

⁹⁷ AS t. 2 s. 5; G. Uth, *Szkie*, s. 85; W. Kolałak, *Klasztor*, s. 104.

⁹⁸ AS t. 2 s. 46; G. Uth, *Szkie*, s. 85.

⁹⁹ W. Kolałak, *Klasztor*, s. 104.

¹⁰⁰ AS t. 2 s. 47.

¹⁰¹ G. Uth, *Szkie*, s. 85; W. Kolałak, *Klasztor*, s. 105.

Z powyższego zestawienia wynika, że w ciągu – mniej więcej – stu lat studia na Uniwersytecie Jagiellońskim odbyło 16 augustianów. Na obecnym etapie badań nad związkami środowiska zakonnego z tą uczelnią w okresie średniowiecza trudno powiedzieć, czy liczba ta jest – w porównaniu z innymi wspólnotami – znacząca. W historiografii polskiej nie powstała dotąd praca, w której zestawiono by wszystkich studiujących w Krakowie w XV w. przedstawicieli kleru zakonnego. Stare opracowanie pióra A. Karbowiaka daje porównawczy obraz takich studiów, ale publikacja ta nie dotyczy pierwszych 30. lat XV stulecia i nie wiadomo czy obejmujące ten okres dane z „Albumu Studentów” i „Księgi Promocji” nie pozwolą skorygować podanych przez wymienionego autora liczb¹⁰². Wyrzykowe dane jakimi dysponujemy dla niektórych zakonów z takimi uzupełnieniami każą się jednak liczyć. Wydaje się też, że nawet w świetle tych niekompletnych obliczeń jakimi dzisiaj dysponujemy liczbę 16 studentów i wykładowców augustiańskich, jacy pojawili się w XV w. w murach Uniwersytetu Jagiellońskiego należy – w porównaniu z innymi zakonami – uznać za stosunkowo skromną. Z całą pewnością więcej było w Krakowie studentów z zakonu cystersów, dominikanów i karmelitów.

Zauważmy również, że w zestawionej liczbie 16 augustianów zdecydowanie przeważają osoby, które w chwili immatrykulacji na krakowskiej uczelni pozostawały już w stanie zakonnym. Na dobrą sprawę tylko w odniesieniu do braci: Stanisława (zob. wyżej – nr 4), Mateusza (nr 10) oraz – być może – Jana (nr 1) zachodzi podejrzenie, że mogli oni wstąpić do klasztorów augustiańskich dopiero na pewnym etapie swoich studiów, a może nawet po ich zakończeniu. Wynikałoby z tego, że znakomita większość z wymienionych wyżej osób znalazła się na uniwersytecie dzięki własnej inicjatywie zakonu. Stosunkowo niewielka była natomiast w przypadku tej wspólnoty skala rekrutacji nowicjuszy na samej uczelni i za skromną należy uznać liczbę powołań do życia w klasztorach augustiańskich wśród krakowskich studentów. Ta sytuacja musi budzić zdziwienie, wiadomo bo-

¹⁰² A. Karbowiak, *Studia statystyczne z dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1433/34–1509/10*, ADLiO 12:1905 s. 1–82.

wiem, że domy zakonne położone w granicach aglomeracji krakowskiej często i chętnie przechwytywały powołania do życia zakonnego rodzące się wśród uniwersyteckich zakonów. Nawet domy mnisze (np. cystersi w klasztorze mogińskim), generalnie rzecz biorąc mniej dbałe o wykształcenie od mendykantów, miały w swych murach znaczący odsetek zakonników „zwerbowanych” w czasie pobytu na uniwersytecie¹⁰³. Intensywną rekrutację wśród studentów krakowskich prowadzili też (zwłaszcza w początkach swoich dziejów) polscy bernardyni¹⁰⁴.

Zdajemy sobie oczywiście sprawę z tego, że powyższy wniosek oparty jest na bardzo wyrwykowym materiale, dotyczącym kilkunastu w istocie osób i że należałoby podeprzeć go gruntowną analizą rekrutacji do klasztorów augustianów, po to by sprawdzić czy wśród zgłaszających się do klasztorów nowicjuszy nie ma przypadkiem byłych studentów z Krakowa. Zabieg taki wymagałby jednak przeprowadzenia bardzo drobiazgowych badań nad składami osobowymi konwentów augustiańskich na ziemiach polskich w okresie wieków średnich, co rzecz jasna wykracza poza ramy i temat niniejszego opracowania. Mając świadomość konieczności przeprowadzenia w przyszłości takich badań formułujemy jednak w tym miejscu wstępny wniosek, wyciągnięty w oparciu o przebadane wyżej akta uniwersyteckie – niewielu studentów krakowskiej Akademii wstąpiło w XV w. do klasztorów augustiańskich.

Jest również rzeczą uderzającą, że niemal wszyscy studiujący w XV w. na Uniwersytecie Jagiellońskim augustianie reprezentowali jeden w istocie konwent – kazimierski klasztor pod wezwaniem

¹⁰³ K. Kaczmarek, *O teorii i praktyce*, s. 504–505.

¹⁰⁴ K. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, Lwów 1933 s. 10; J. Kłoczowski, *Bracia Mniejsi w Polsce średniowiecznej*, w: *Franciszkanie na ziemiach polskich*, cz. 1, Lublin 1983 s. 62. Tezę o pozyskiwaniu licznych nowicjuszy bernardyńskich w krakowskim środowisku uniwersyteckim zakwestionowała ostatnio M. Maciszewska, *Klasztor bernardyński w społeczeństwie polskim 1453–1530*, Warszawa 2001 s. 145. Zwracamy jednak uwagę, iż Autorka oparła swoje obserwacje jedynie o wykaz tych znanych jej zakonników bernardyńskich, którzy legitymowali się stopniami naukowymi i których można zaliczyć do grona uniwersyteckich absolwentów. Z Jej rozważań nie dowiadujemy się natomiast (czy takie zestawienie w ogóle dałoby się sporządzić?) jak wielu było kandydatów do zakonu wśród ogromnej przecież rzeszy studentów, którzy nie osiągnęli żadnych stopni naukowych, a swój pobyt na uniwersytecie (może właśnie z powodu wstąpienia do klasztoru?) zakończyli krótko po immatrykulacji.

św. Katarzyny. Do klasztoru tego nie da się na dobrą sprawę przypisać wyłącznie trzech zakonników: Mikołaja z tajemniczego „Hnyhel” oraz Wacława i Prokopa, którzy pochodzili z Moraw. Wynikałoby z tego, że spośród położonych na ziemiach polskich klasztorów augustiańskich kontakty z uniwersytetem w Krakowie zostały wręcz zmonopolizowane przez zakonników ze stołecznego konwentu. Nie odnotowujemy też (za wyjątkiem dwóch zakonników z Brna) większego napływu na studia do Krakowa augustianów z zewnątrz.

Wnioski te w oczywisty sposób zaprzeczają funkcjonującym dotąd w literaturze przedmiotu ocenom roli, jaką uczelnia krakowska odegrała w kształceniu zakonników ze wspólnoty augustianów. Przypomnijmy – według tych opinii augustianie mieli uczestniczyć w samym procesie zakładania krakowskiej uczelni, jej odnowy i reformy związanej z nadaniem jej prawa nauczania teologii, a w XV w. silnie związać się z uniwersytetem i uczynić zeń znaczący ośrodek kształcenia zakonnych kadr. W naszym natomiast przekonaniu stwierdzenia te są bez wątpienia przesadzone – ani pod względem liczby studentów, ani zasięgu oddziaływania Uniwersytet Jagielloński jako ośrodek nauczania augustianów nie może równać się z innymi średniowiecznymi uczelniami. Bez wątpienia większe niż Kraków znaczenie w systemie studiów w tym zakonie miała czeska Praga, która w okresie przedhusyckim przyciągała scholarów augustiańskich z całej bez mała Europy¹⁰⁵. Nie da się także porównać roli jaką odgrywali augustianie jako wykładowcy na Uniwersytecie Jagiellońskim z tym co wiemy o ich aktywności w tym charakterze w – na przykład – Uniwersytecie Erfurckim¹⁰⁶. Wręcz przeciwnie – z zebranych dotąd danych wynika dowodnie, że z punktu widzenia całego systemu szkolnego, jaki w okresie średniowiecza funkcjonował w zakonie augustiańskim Uniwersytet Jagielloński był uczelnią wręcz peryferyjną, praktyczny zasięg jego oddziaływania ograniczał się do jednego bez mała ośrodka miejskiego i działającego w jego obrębie klasztoru (mamy na myśli konwent św. Katarzyny), a augustianów napłynęło tam na studia (w porównaniu z innymi zakonami) niewiele. Taki stan rzeczy musi budzić zdziwienie. Wiadomo bowiem, jak wielką wagę przywiązy-

¹⁰⁵ Zob. J. Kadlec, *Das Augustiner – Generalstudium bei Sankt Thomas zu Prag*, s. 390.

¹⁰⁶ A. Kunzelmann, *Die Bedeutung des alten Erfurter Augustinerklosters*, w: *Scientia Augustiniana*, s. 612–624.

wały władze zakonu augustiańskiego do wykształcenia zakonników; wiemy też, że z chwilą opanowania Uniwersytetu Praskiego przez husytów wzrosła rola uczelni krakowskiej w kształceniu na studiach wyższych przedstawicieli kleru zakonnego z klasztorów Królestwa Polskiego i Śląska. Należy więc postawić w tym miejscu pytanie o to, dlaczego mimo tych – zdawałoby się sprzyjających – okoliczności obecność augustianów w murach krakowskiej uczelni przybrała skromne jak widać rozmiary.

Wydaje się, że decydujące znaczenie dla niskiej frekwencji studentów augustiańskich w Krakowie i ograniczonej w sensie terytorialnym struktury ich pochodzenia miał fakt przynależenia ich klasztorów z ziem polskich do niemieckich prowincji zakonu. Konwenty tej wspólnoty położone na ziemiach Korony, Pomorza, Śląska i Mazowsza nie utworzyły w okresie średniowiecza w obrębie zakonu odrębnej jednostki terytorialno – administracyjnej, czyli prowincji. To ważne, gdyż akurat w przypadku mendykantów organizacja szkolnictwa była w okresie wieków średnich z pojęciem prowincji ściśle związana. Przypomnijmy – struktura szkolnictwa zakonów żebraczych była w tym czasie dość skomplikowana. Obejmowała ona sieć zróżnicowanych co do rodzaju i poziomu wykładów szkół – studia konwentualne, tak zwane *studia particularia*, a także rodzaj zakonnej szkoły wyższej czyli „Studium Generale”, w którym wykładano teologię i kształcono zakonnych lektorów. *Studia Generalia* powstawały zwykle (choć nie zawsze) w znajdujących się na terenie danej prowincji zakonnej ośrodkach uniwersyteckich. Dla przykładu – dominikanie prowincji polskiej utworzyli w okresie średniowiecza dwa „Studia Generale”: w Krakowie oraz Gryfii (to ostatnie miasto znajdowało się przez pewien czas w granicach polskiej prowincji *Ordo Praedicatorum*). Powołanie do życia takiego studium dawało prowincji zakonnej wiele korzyści. W pierwszej kolejności uzyskiwała ona centralny ośrodek naukowy, w którym mogła zdobywać wykształcenie elita umysłowa prowincji: prowincjałowie i ich wikariusze, definityrzy kapituł, lektorzy, kaznodzieje i inkwizytorzy. Można więc powiedzieć, że istnienie „Studium Generalnego” świadczyło o naukowej dojrzałości prowincji i dawało jej możliwość odpowiedniego formowania ludzi decydujących o jej religijnym obliczu. Posiadanie szkoły z rangą „Studium Generalnego” otwierało też prowincję na intelektualne wpływy zewnętrzne, ponieważ szkoła taka mogła rekrutować

studentów ze wszystkich klasztorów zakonu, niezależnie od ich prowincjalnej przynależności, a taka wymiana zawsze prowadziła do twórczego przepływu ludzi i poglądów naukowych. Istnienie *Studium Generale* ułatwiało też integrację środowiska zakonnego ze społecznością uniwersytecką. Można więc powiedzieć, że funkcjonowanie na jakimś obszarze prowincji zakonnej dawało położonym w jej obrębie klasztorom możliwość uformowania kompletnego systemu szkolnego, obejmującego pełny zakres nauczania: począwszy od przedmiotów wchodzących w skład tak zwanych *scientiae primitivae*, skończywszy na wyższym wykładzie teologii. Konsekwencją funkcjonowania takiego systemu była zaś koncentracja studiów zakonników (choć nie ich zupełne ograniczenie) w szkołach istniejących na terenie własnej prowincji i wysyłanie braci na studia zewnętrzne dopiero po ukończeniu wstępnego etapu nauki pod okiem własnych nauczycieli. O tym jak ważne było istnienie szkoły mającej charakter zakonnego *Studium Generale* może świadczyć przykład polskich karmelitów. Wiadomo, że przed utworzeniem tego ośrodka liczba braci studiujących w Krakowie była dość skromna. Po jego uruchomieniu natomiast ich frekwencja w zauważalny sposób wzrosła, a wśród przybywających na studia zakonników znalazło się sporo osób z zewnątrz (dokładnie rzecz biorąc z klasztorów niemieckich). Jest zresztą charakterystyczne, że spośród czterech zakonów mendykanckich tylko dwie wspólnoty (dominikanie i karmelici) posiadały w Krakowie swoje „Studia Generale” i ich właśnie związki z Uniwersytetem Jagiellońskim były częste i ścisłe. Dwa pozostałe zakony (franciszkanie i augustianie) takich szkół nie miały i to w znaczący sposób odbiło się na frekwencji ich studentów w murach krakowskiej uczelni.

KRZYSZTOF KACZMAREK

Augustinian Friars Studying in Cracow in the 15th Century

Summary

The aim of this research project was to compile a list of Augustinian friars who studied at the Jagiellonian University in the 15th century and to establish the rank of that university within the further education framework adopted by some religious orders at the end of the Middle Ages. University sources reveal a total of 16 Augustinian friars who either taught or studied in Cracow, most of them residents of St Catherine's Convent at Kazimierz. Compared with the number of students from other religious orders, the Augustinian contingent was rather small. Obviously Cracow did not play a greater role in the education of Augustinian friars. That seems to have been the consequence of the fact that the Augustinian convents in Poland belonged to the German provinces of the order, i.e. the priors were obliged to direct their students to German universities. Had a Polish province of the Augustinian Order been erected in the Middle Ages, no doubt it would have devised its own further education system supported by a local *studium generale*.

Translated by A. Branny

Augustinian Friars Studying in Cracow in the 15th Century

Summary

The aim of this research project was to compile a list of Augustinian friars who studied at the Jagiellonian University in the 15th century and to establish the rank of that university within the further education framework adopted by some religious orders at the end of the Middle Ages. University sources reveal a total of 16 Augustinian friars who either taught or studied in Cracow, most of them residents of St Catherine's Convent at Kazimierz. Compared with the number of students from other religious orders, the Augustinian contingent was rather small. Obviously Cracow did not play a greater role in the education of Augustinian friars. That seems to have been the consequence of the fact that the Augustinian convents in Poland belonged to the German provinces of the order, ie. the priors were obliged to direct their students to German universities. Had a Polish province of the Augustinian Order been erected in the Middle Ages, no doubt it would have devised its own further education system supported by a local *studium generale*.

Translated by A. Branny